

Din carnetul unui jurat

Schiță.

Iar am căzut la jurați; dar cel puțin mulțumesc lui Dumnezeu că am căzut cu oameni de înțeles și nu am pățit ca rînduș trecut. Că sînt unii jurați oameni buni, luminați, cari știu să-și reclădească cu închipuirea toate împrejurările în care s'a săvîrșit fapta; dar sînt mai mulți aceia cari își închipuiesc că sînt chemați să răspundă dacă fapta s'a întîmplat ori nu,—și cari nu știu să-și împrumute întreg sufletul învinutului din momentul făptuirii, spre a-l judeca cum se cuvine. Nu mai puiu la socoteală pe cei cu totul mărginiți, ca maiorul de rezervă din rîndul trecut, care ținea morțiș să osindească pe unul...

-- Dar nu sînt probe, domnule maior, nu sînt probe.

— Lasă, monșer, că i știu eu p'ăștia din Aninoasa. Sînt toți niște tâlhari! Să vezi ce am pățit eu. Mai acum o lună, ieșind în piață, văz pe unu cu o oală mare de unt. Zic: „de vînzare-l ai, biete?” — „De vînzare.” — „Cîte parale?” — „Doi franci și opzeci ocaua.” Știeam că nevastă-mea îl ia cu 3 franci.. Mă uit la unt,—frumos! galben ca mălaiul; gust,—o bunătate! zic: „Câte ocale vine oala?” zice: „—Șase ocale vechi, din care se scade trei litre daraua oalii, rămîne cinci ocale și o litră.” Intru, domnule, la hăcănle la Petrică; puiu de cîncărește oala: tocmai. Mă tocnesc cu el și mi-l lasă cu doi și șajzeci ocaua: Mă gindeam ce surpriză o să-i fac Lucretiei, care chiar atunci îmi spusese că s'a cam isprăvit untul. Doi franci și șajzeci ocaua! Merg, domnule, acasă vesei; îi plătesc și se duce. Când colo ce descopere nevastă-mea? In mijlocul oalei, dar cu ce meșteșug te crezi? un gogeamite bolovan de piatră; pe onoarea mea! să întrebî pe Lucretia. Am cântărit-o.. Venea trei oca și ceva... Vezi dumneata șarlatania dracului! D'aia-ți spui că-i cunosc eu pe hoțiiăștia din Aninoasa.

Căt p'aci să convingă și pe ceilalți jurați și să-i facă să condamne pe acuzat, cînd din fericire Mateescu, nemai știind cum să-i oprească, îl întrebă:

— Domnule maior, dar de unde știi că omul era din Aninoasa?

— L'am întrebai; mi-a spus-o el;—mi-a spus și cum îl chiamă, dar am uitat. Trebuia să vie să-și ia oala, dar înțelegi bine că n'a mai venit.

— Dar dacă ți-o fi spus vre-un nume fals și o fi mințit, că e din Aninoasa, ca să nu-i poți da de urmă?

..... Numai așa a scăpat omul de la osîndă.

Ce nu-mi place la jurați e limba păsărească a avo-

caților. „Parcimonios... circumspecție... militează circumstanțe atenuante... diversitate... mitizează situația precară.“ Îți vine să le zici o vorbă urilă, ori să nu-i mai ascuți de loc ca să-ți rămâie în urechi limba bună și frumoasă a țaranilor, cari și cînd întrebuințează cite o vorbă nouă, o strică și-i dă un sunet și o înfățișare pămînteană. Ce bine știu să vorbească. Cum știu ei să 'nvie lucrurile cu vorba. Parcă le vezi! Ce putere de... Dar ce stau eu să vă spun. Ascultați-i: Proces de omor. Un băiat de 25 de ani și-a omorît pe frati-său de 18. Martora cea mai de căpetenie e sora mumei lor, care e ascultată fără jurămint. E prăpădită; tremură din cap până'n picioare:

— „Nu vă faceți păcat cu noi, domnișorilor, că nu e vinovat. Ceasu rău... ceasu rău... Nepot mi-eră și mortul, nepot mi-e și asta... N'am jurat... dar sînt înaintea crucii și vă spui în frica lui Dumnezeu tot... drept... cum a fost... vă spui... dac'oi putea... vă spui. Uite: s'a tras dintr'un lucru de nimic, dintr'o batistă. Ghiță, m...m...mortu, a luat o batistă a lui nen-su, a astuia și nu'ș cum a făcut de a murdărit-o de păcură; a spălat-o și a întins-o pã gard să se usuce. Cînd a venit frati-su zice: „Cine mi-a murdarit batista?“ Ticăloasa'n de mine! nu spuneam c'am umpiut-o eu? că poate nu se'ntimpla... zic: «frati-tu Ghiță». Taman atunci venea și Ghiță de la vară-sa, că era Duminică, zi de horă și se dusesese-l incingă. Marin dacã l'a văzut vinînd zice: „Bine mă, ticăloșule, ce ai avut să-mi iei batista să mi-o căcălești?“ Ghiță în loc să-și ceară iertare, zice: «ho! că ți-oi plăti-o, ce mă faci ticălos?» Asta s'aplică jos și ia un cloț de cărămidă p'atitica și da după el și-l atinge la mină. Atunci mortu se repede la gard să ia un lemn. Am sărit între ei. Mă-sa lor, soru-mea, l'a apucat pe Ghiță în brațe, — eu l'am apucat pe asta: «Fii cu minte, Marine maică, că tu ești mai mare». Spui în frica lui Dumnezeu că m'a ascultat și a intrat în casă. Atita a zis: «Leică, leică, tu și cu maica ii faceți dă mi să urcă 'n cap». Că cu el a crescut mă-sa p'ailalți patru copii, domnișorilor. De nouă ani de cînd mai mult tată le-a fost decit frate, că bărbatu sori-mi cinci ani a zăcut pe spate damblagiu și să 'mplinește în dulcile Crăciunului patru ani de cînd a murit. Asta a 'ngrijit de ei. De grija și de focu lor nici nu s'a 'nsurat până în anii în care se găsește... Și să aveau bine... și-l iubea... de Paște acuma i-a cumpărat pălărie de opt lei jumate; dar ceasu rău și blestemu vrăjmașilor, Ghiță, care nu l'am pomenit să răspundă colțos lu nen-su, acuma înjură cât îl ținea gura și se smucea să scape din brațele mă-si.... Am tăbărit la el, să-l scoatem pe poartă, dar n'am putut, că ne-a biruit și ne-a scapat și fuga spre casă. Că păcatele, era un ciomag pe bătătură, pe care s'a plecat de l'a luat. Taman atunci a ieșit și Marin din casă și a venit spre el și cînd a ridicat Ghiță ciomagu să dea, asta i l'a smucit din mină și atita, l'a cîrmit o dată... și pe semene l'a lovit în timplă, că odată il văz că pică jos. Spui în frica lui Dumnezeu, că dacã l'a văzut picînd jos, nen-su a svirlit ciomagu și s'a aple-

cat peste dînsu și l'a luat în brațe : «mă Ghițică, tu glumești?»... și l'a dus pe prispă și unde se rugă : „mă Ghițică, fii cuminte, hai la horă că te așteaptă fetile“.. ași! de unde?... atit... a apucat să zică : „maică, dîscinge-mă, să pot să-mi dau sufletu“.. Asta știu, asta spui ; dar fie-vă milă, domnișorilor, nu vă faceți păcat cu el, că se prăpădește biata mî-sa și rămîn aila'ți copii pe drumuri»...

* * *

Proces de incendiu.

— «Dumneata, partea civilă, spune cum s'a întimplat lucrurile.

— «Uite, dom'le, cum a fost păcatele mele... Prăpăditu asta e din sat de la noi, din Braniște ;—tat-so și acum trăește ;—e cam vecin ca mine... Cînd s'a făcut băiat de f'o paispece ani l'a luat un rumân din Produlești, care n'avea copii, cu gînd să-i fie dă f'un ajutor și să-l lase în pămîntu lui. Și l'a luat... A stat așa dus douăzeci de ani. Cînd și cînd, la un an, la doi mai venea pe la noi pîn Braniște la tat-so. —«Ce faci, mă Ilie ? Cum o duci tu p'acolo ?—Bine.» Așa, am aflat la o vreme că s'a însurat acolo ; pe urmă la cîțiva ani că i-a murit nevasta, pînă acum doi ani, cînd re-am pomenit cu el că se'ntoarce în sat la noi. Spunea și am auzit și p'n alți oameni că pă hăl rumîn dă l'a crescut, l'a șutulit primaru d'acolo, l'a mișlit și l'a dus la tribunal de i-a făcut o hîrtie ; și cînd a murit, s'a sculat fecioru primarului și i-a luat pămîntu. Asta n'avea la mînă nici o hîrtie, nu nimic, ăla avea atistament : i-a luat pămîntu. Și așa, dacă s'a întors la noi, traia și el cu tat-so acolo, om ca toți oamenii. Așa, astă toamnă mă pomenesc într'o zi cu el, ca să-i dau fata asta lui. Acum el, om trainic, de treizeșpatru de ani, fata numai de ospce. M'am gîndit... m'am socotit... De!.. avere nu ; am și eu două pogoane de pămînt și șase copii. La care să dai întăi ? Pe urmă acum, bine vedeți, umblă fiteșcare flăcău după stare, că sint vremurile grele... Fata, după cum o vedeți, că nici eu n'am fost f'un om frumos, nici mă-sa. M'am gîndit, m'am socotit cu muierea... de ! așa i-o fi norocu fetii, să ia văduv... Și i-am dat o... Am făcut nuntă.. cum să face la țară la noi... Am cheltuit patru poli, că ș'acu sint dator la Socitate ; că el să nu zici c'a adus d'un ban gaz dă pus într'o lampă.—și i-am dat și zece prăjini dă pămînt—și-a rămas să facem furmele de cununie cînd ne-om mai lesni dă parale... Și s'a dus fata la el... La două săptămâni m'am pomenit cu fata acasă, bătută, pisată : «—Taică, mă omoară 'n bătăi!»—«Măi fată, sa nu te sperii, să-i crezi bărbatului, c'o fi și el amărit de lipsă și de cite alea ; așa e traiul la'nceput, merge hîrjît. O sapă cînd o iei întăi nu ți se pare la'ndemină, pînă te dedai cu ea, dar-mite un bărbat ori o muiere ; că vii tu cu voia ta, el vine cu voia lui ; pînă v'îți potrivi la firii. Că nici eu cu mă-ta n'am trăit bine la 'nceput, tot așa, și acum bine vezi că nu ne zicem nici «dă-te mai încolo.» De ! ca omul, gindeam că s'or drege lucrurile.

Fata, supusă, s'a întors la el. La o lună iar m'am pomenit cu ea... bătută, omorâtă :—«Taică, nu mai pot răbda, omoară-mă, tac-mă, la el nu mă mai întorc...» M'am dus la tat-so al lui, să-l iau, să mergem, să vedem din cine e vina. Spuneau toți vecini: ciine la inimă, din nimic îi năzărea și o bătea hain până săreau d'o scăpau din miinile lui... L'a judecat tat-so al lui și cu alți oameni bătrâni din sat... c'o fi... c'o drege... Eu am tăbărit iar pe fată :—«Du-te, măi fată, silești-te dă-i pricepe voia, ca s'or indrepta lucrurile. Te pomenesti c'ai rămas grea cu el... cununată legitim cu el nu ești; mi-aduci guri striine la masă... S'a dus iar fata. La cităva vreme iar m'am pomenit cu ea bătută ciinește; cu p'asă șomologul dă păr smuls din cap; — să iertați tot trupu ei negru ca caunu. A căzut la poartă de undea ridicat-o mă sa cu alte muieri d'au dus-o în casă. Gîndeam că moare. Când și-a venit în fire, zice : «Taică, injunghie-mă matale cu cuțitu, dar la el nu mă mai întorc. Mai bine mă bag sub trin; aștept trinu până trece și mă bag sub el». E! dac'am văzut așa :—«Rămii, taică, și ce-o da Dumnezeu... În primăvară m'am dus să mi ar locu dă zece prăjini pe care i-l făgăduisem zestre. Eră dreptu meu. Dacă nu trăia cu fi-mea dă ce să-mi mănince locu meu degeaba? El a sărit cu toporu la mine. Nu și nu că e locu lui,—să-i dau fata 'ndărăt că el face omor. Fata să se'ntoarcă la el nici moartă. Dac'am văzut și am văzut am chemat primaru. Primaru dac'a venit, a găsit că e dreptu meu. păcum și era, că nu era legitim, nici foae de zestre agalizată n'avea. El dac'a văzut că i-am luat locu, dă necaz, mi-a făcut boala asta... Imi spunea mie fata și alți rumîni că s'a laudat c'o să-mi pue foc... L'am pîndit cu pușca nouă serî d'arindu, dar n'a venit, că dacă-l prîndeam puindu-mi foc, spui în frica lui Dumnezeu că l' curățam și eram eu azi în locu lui... La f'otrei nopți după aia m'am sculat într'un haraiman : «săriți hoții, săriți hoții!» Cînd am dăschis ochii și m'am uitat pă fereastră, am crezut că orbesc... imi ardea coșarul... Am dat fuga afară ca un nebun.. Ce să poți scăpa? Un'te puteai apropiă? Pară de sus până jos. Cînd am văzut așa, m'a tăiat un junghi peste inimă și m'am rezemat de un stîlp al prispii și mă uitam ca prostu cum s'a dărîmat podu cu porumb peste boii mei.. Și-i ascultam năuc cum mugeau... Ahea d'un an îi cumpărasem... munca mea... boișorii mei... blînzi ca doi... ca doi cop.. ca doi copilași... Ciinele!... căt m'am chinuit eu numai Dumnezeu știe, c'am mai vrut să-mi cumpăr odată boi și tot așa, adunasem ban cu ban și mi-a murit două fete 'ntr'o săptămînă și am dat bani p'ngropăciune și pă pomeni.. Și acu ce să dăzipesc după el? că el n'are nimic.. hanțele după el.. atit... Cînd mai ajung eu?... Da' să vede că așa am fost eu blestemat și n'am parte de boi, să muncesc toată viața cu palmele...

Ioan Al. Brătescu-Volnești